

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

[Bespreking van: J. Mull (2022) Towards the Borders of the Bronze Age and Beyond. Mycenaean Long Distance Travel and its Refection in Myth]

van Wijngaarden, G.J.

Publication date

2024

Document Version

Proof

Published in

TMA: tijdschrift voor mediterrane archeologie

License

CC BY-NC-SA

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

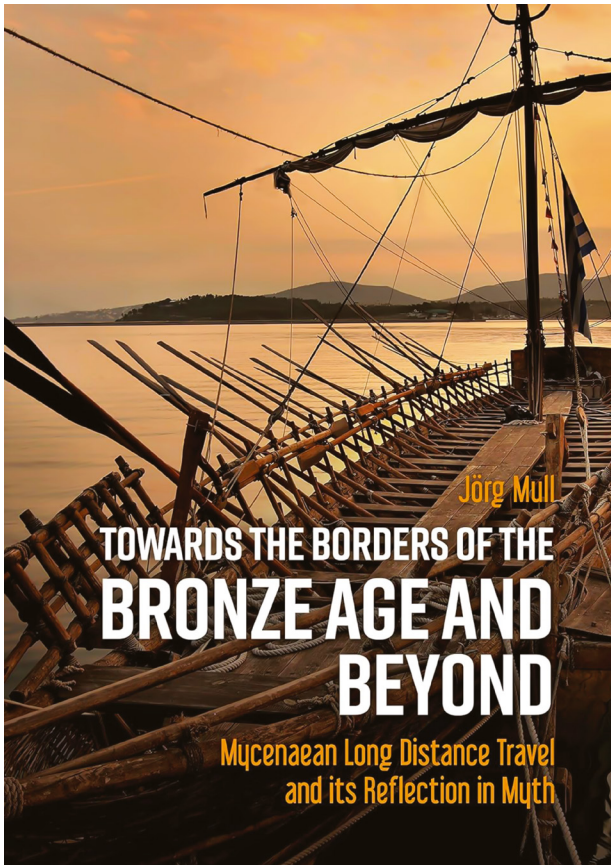
van Wijngaarden, G. J. (2024). [Bespreking van: J. Mull (2022) Towards the Borders of the Bronze Age and Beyond. Mycenaean Long Distance Travel and its Refection in Myth]. *TMA: tijdschrift voor mediterrane archeologie*, 36(71), 48-49.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Towards the borders of the Bronze Age and Beyond. Mycenaean Long Distance Travel and its Reflection in Myth

Jörg Mull

Sidestone Press, Leiden, 2022.
ISBN 978-94-6426-077-9, €35,00.

De studie van Myceense langeafstandscontacten is een prominent veld binnen de Egeïsche Bronstijd. Er zijn veel verschillende aanwijzingen voor externe contacten van de Myceners: geïmporteerde objecten in Griekenland, Myceense vondsten verspreid in het Middellandse Zeegebied en een aantal epigrafische teksten in Griekenland, Anatolië en Egypte. Bovendien laat de Myceense cultuur op diverse punten externe invloeden zien. Dit boek is bijzonder, omdat het niet alleen die vrij bekende archeologische aanwijzingen in ogenschouw neemt, maar ook, en vooral, een onverwachte bron: latere Griekse mythen. Griekse mythologie werd vroeger vaker gebruikt om Bronstijdresten te interpreteren, maar eigenlijk is dit sinds de jaren vijftig *not done*.¹ Dit boek past in een recente ontwikkeling om mythologie en geschiedenis, en in mindere mate ook archeologie, opnieuw met elkaar in verband te brengen.²

In de eerste drie hoofdstukken wordt kort de problematiek geïntroduceerd en het chronologische kader uitgelegd. Het betoog begint feitelijk in hoofdstuk 4, met een nuttig overzicht van de archeologische en

historische aanwijzingen voor langeafstandscontacten in de Bronstijd. Dit wordt gevolgd door een schets van de economische achtergronden van langeafstandsexpedities. De auteur, Jörg Mull, studeerde klassieke talen, maar ook economie, het vakgebied waarin hij een promotie voltooide. Deze economische achtergrond is duidelijk herkenbaar, omdat de nadruk ligt op handel en commerciële connecties. Daarbij heeft de auteur nogal de neiging deze sterk aan te zetten. Wanneer de voorgaande, Minoïsche overzeese connecties besproken worden, heeft de auteur het over een *trading empire* (p. 30), *emerging markets* (p. 33) en *huge freighters* (p. 38). Hoewel de auteur helder uitlegt dat de verwerving van grondstoffen en economische contacten belangrijk waren voor de Myceners, laat onderzoek ook zien dat in de premoderne economie van de Bronstijd commerciële motieven altijd verweven waren met diplomatieke, sociale, persoonlijke en andere niet primair economische beweegredenen.³ De sterke nadruk op commerciële handel geeft een vertekend beeld van die contacten.

Hoofdstuk 6 bespreekt het soort schepen dat de Myceners tot hun beschikking hadden. Daarbij gaat de auteur vooral in op de capaciteiten van de Helladische galei, waarmee zowel geroeid als gezeild kon worden. Het zijn vooral deze schepen die in afbeeldingen voorkomen. Gezien de nadruk op handel, is het vreemd dat niet dieper wordt ingegaan op de wrakken van Gelidonya en Ulu Burun. Met name dit laatste schip, dat in een voetnoot in dit hoofdstuk wel wordt genoemd (p. 46), was mogelijk van Kanaanitische oorsprong, maar geeft een beter idee van de capaciteiten van vrachtschepen in de Bronstijd.⁴ Het hoofdstuk erna behandelt kort de archeologische aanwijzingen voor Myceense langeafstandsreizen, zoals Myceense vondsten in landen rond de Middellandse zee, epigrafische aanwijzingen, zoals enkele Hettitische teksten, en afbeeldingen in Egyptische graven. Het is mij niet duidelijk waarom de importen in Griekenland uit gebieden elders hier ontbreken. Je zou tenslotte verwachten dat reizigers ook objecten meenemen, hetzij als handelswaar, of als buit of souvenir.

In hoofdstuk 8 wordt de centrale vooronderstelling van het boek uitgewerkt, namelijk dat veel van de Griekse mythen hun oorsprong vinden in de Myceense tijd. De auteur grijpt daartoe vooral terug op Walter Burkert (1979), die juist een pleidooi hield voor een veelheid van mogelijke bronnen voor de oorsprong van Griekse mythen, waaronder dus ook historische gebeurtenissen.⁵ Een veelzijdige oorsprong van mythologie, vooral overgeleverd via vroege dichtkunst, wordt ook door veel andere, recentere onderzoekers erkend.⁶ Op basis van deze strohalm koppelt Mull de genealogieën in de mythologie aan de Myceense chronologie en schetst hij de Myceense geografische kennis. Vanuit historisch of archeologisch oogpunt is het probleem met de veelzijdige oorsprong van Griekse mythen natuurlijk dat we nooit weten wélke (delen van) mythen aan daadwerkelijke gebeurtenissen

zijn toe te schrijven of wannéer in de Late Bronstijd (of erna) die gebeurtenissen zijn te dateren. Bovendien is één van de belangrijkste kenmerken van Griekse mythen nu juist hun flexibiliteit, ze werden voortdurend doorverteld en aangepast.⁷ De centrale these van dit boek is hiermee naar mijn mening gefundeerd op een veel wankelere basis dan de auteur doet voorkomen.

De hoofdstukken 9 tot en met 12 behandelen achtereenvolgens de mythen die betrekking hebben op het oostelijke Middellandse Zeegebied (Anatolië, Levant, Cyprus en Egypte), het centrale en westelijke Middellandse Zeegebied (Italië, Sicilië, Sardinië en het Iberisch Schiereiland), het Zwarte Zeegebied en tenslotte de onbekende gebieden verder weg (Afrika, Azië en Noordwest-Europa). Hoewel ik dus sceptisch ben over de mogelijke Myceense oorsprong van die verhalen, vond ik het wel fascinerend om te lezen. Duidelijk wordt ook welke verschillen er zijn tussen de inhoud van mythen en wat we archeologisch weten van de Myceense contacten. Zo heeft Cyprus verreweg de meeste Myceense vondsten opgeleverd van alle gebieden buiten Griekenland, maar zijn er relatief weinig Griekse mythen over contacten met dit gebied. Ter vergelijking, de auteur noemt drie mythen die betrekking hebben op Cyprus (pp. 88-89), terwijl er negen over Egypte gaan (pp. 95-103). Archeologische aanwijzingen voor Myceense contacten met Egypte zijn er zeker in Griekenland en Egypte, maar deze zijn niet heel talrijk. De mythen geven wel degelijk een wereldbeeld weer, maar waarschijnlijk vooral uit de tijd waarin ze zijn opgeschreven: in de latere Archaïsche en Klassieke tijd. Uit het overzicht blijkt bovendien dat de verhalen over het algemeen weinig specifiek zijn en vooral dienen als oorsprongsmythe waarmee Griekse polis status uitdrukten. Een voorbeeld daarvan is de mythe van de emigratie van Danaus vanuit Egypte naar Argos (p. 96), die niet zozeer Egyptische afstamming of contacten benadrukt, alswel de langdurige en prominente rol van deze stad.⁸ Daadwerkelijke informatie over geografie en economie waarnaar de auteur op zoek is, ontbreekt grotendeels in de mythen. De eindconclusie van het boek, dat de mythen een beeld geven van de geografische kennis van de Myceense Grieken vind ik dan ook niet gerechtvaardigd.

Hoewel ik dus niet denk dat Mull erin slaagt een beter inzicht te geven over Myceense langeafstandscontacten, ben ik verder wel positief over het boek. Het is prettig geschreven, al gebruikt het vaak verouderde bronnen en zijn essentiële studies soms slechts secundair geraadpleegd. De mythen en verhalen in de Griekse mythologie die met langeafstandscontacten te maken hebben, worden bovendien keurig op een rijtje gezet, wat erg handig is. De dappere poging van de auteur om ze met historische en archeologische aanwijzingen voor Myceense externe contacten in verband te brengen, is naar mijn mening echter niet geslaagd.

Gert Jan van Wijngaarden,
Universiteit van Amsterdam

Eindnoten

- 1 Wat dit betreft is vooral het werk van Moses Finley invloedrijk geweest, zie bijvoorbeeld: Finley, M.S. 1965, "Myth, memory and history", *History and Theory*, vol. 4, no. 3, pp. 281-302.
- 2 Zie bijvoorbeeld: Morris, S.P. & Laffineur, R. (red.) 2007, *Epos. Reconsidering Greek epic and Aegean Bronze Age archaeology*, *Aegeum* 28, Universit  de Li ge, Li ge; Konstan, D. & Raaflaub, K.A. 2010, *Epic and history*, Wiley-Blackwell, West Sussex.
- 3 Van Wijngaarden, G.J.M. 2017, "Foreign affairs. Diplomacy, trade, war and migration in the Mycenaean Mediterranean (1400-1100 BC)" in *RA-PI-NE-U. Studies on the Mycenaean world offered to Robert Laffineur for his 70th birthday*, *Aegeis* 10, (red.) J. Driessen, pp. 349-363.
- 4 Pulak, C. 2008, "The Ulu Burun shipwreck and Late Bronze Age trade" in *Beyond Babylon. Art, trade, and diplomacy in the second millennium BC*, (red.) J. Aruz, K. Benzel & J.M. Evans, pp. 289-310.
- 5 Burkert, W. 1979, *Structure and history in Greek mythology and ritual*, University of California Press, Los Angeles.
- 6 Zie bijvoorbeeld Edmunds, L. 2021, *Greek myth*, Walter de Gruyter, Berlin.
- 7 Edmunds 2021: p. 142.
- 8 Hall, J.M. 2002, *Hellenicity. Between ethnicity and culture*, The University of Chicago Press Chicago: p. 215.